

Edukacja IPN

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/katowice/wystawy-w-regionie/wystawy-w-regionie-do-w/190411,FKL-Ravensbrck-Oboz-koncentracyjny-dla-kobiet-19391945.html>

04.05.2024, 21:47

FKL Ravensbrück. Obóz koncentracyjny dla kobiet 1939-1945

Wystawa elementarna *FKL Ravensbrück. Obóz koncentracyjny dla kobiet 1939-1945* została przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Katowicach. Prezentuje najważniejsze informacje na temat obozu koncentracyjnego Ravensbrück: jego funkcjonowania, załogi oraz więźniarek. Porusza również takie tematy jak operacje doświadczalne na polskich więźniarkach, polską konspirację w obozie czy egzekucje i śmiertelność.

Autor: Ewelina Małachowska

Koncepcja graficzna serii: Aleksandra Kaiper-Miszułowicz

Opracowanie graficzne: Aleksandra Korol-Chudy

Recenzja: Urszula Gierasimiuk, dr hab. Filip Musiał

Wykorzystane fotografie pochodzą ze zbiorów: Muzeum Martyrologii „Pod Zegarem” Oddział Muzeum Narodowego w Lublinie, Muzeum Miejsca Pamięci i Przestrogi Ravensbrück, Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie, Yad Vashem, Muzeum Narodowego – Muzeum Historycznego w Czechach, Niemieckiej Biblioteki Zdjęć, Kulturen w Lund, Biblioteki Królewskiej – Biblioteki Narodowej Danii i Biblioteki Uniwersyteckiej w Kopenhadze, Agencji Fotograficznej Forum, Polskiej Agencji Prasowej, Marii Lorens, Eweliny Małachowskiej oraz Michała Neumanna.

Informacje techniczne: wystawa składa się z 15 plansz roll-up formatu 100 x 200 cm do samodzielnego rozłożenia i ustawienia.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Scenariusz wystawy: Ewelina Małachowska
Koncepcja graficzna serii: Aleksandra Kalper-
-Miszulowicz
Projekt graficzny i skład: Aleksandra Korol-Chudy,
Michał Bartłomowicz

Recenzja: Urszula Gierasimiuk, dr hab. Filip Musiał
Fotografie i dokumenty ze zbiorów: Muzeum
Martyrologii „Pod Zagaram”, Oddział Muzeum
Narodowego w Lublinie, Muzeum Miejsca Pamięci
i Przestrogi Ravensbrück, Muzeum Holokaustu
w Waszyngtonie, Yad Vashem, Muzeum Narodowego
– Muzeum Historycznego w Casach, Niemieckiej
Biblioteki Zdjęć, Kulturen w Lund, Biblioteki
Królewskiej – Biblioteki Narodowej Danii
i Biblioteki Uniwersyteckiej w Kopenhadze, Agencji
Fotograficznej Forum, Polskiej Agencji Prasowej,
Marii Lorens, Eweliny Małachowskiej, Michała
Neumanna

Fotografia na stronie tytułowej: pomnik „Niosząca”
autorka Willa Lammerta, upamiętniający ofiary
FKL Ravensbrück, odsłonięty w 1959 r. Rzeźba stojąca
na kilkumetrowym cokole zwrócona jest w stronę
Jeźiora Schwedt i usytuowana po drugiej stronie
miasteczka Fürstentum. Do wód jeziora wrzucono
prochy więźniarek skremowane w obozowym
krematorium (ze zbiorów Eweliny Małachowskiej)
Cytaty ze wspomnień wykorzystane na wystawie
pochodzą z książki: Urszula Wińska, *Zwyciężyły
wartości*, Gdańsk 1985.

*Spróbuję to opisać,
choć właściwie nie wiem,
czy jest to możliwe.
Wydaje mi się,
że nie znajduję
odpowiednich słów –
tego nie może
zrozumieć nikt,
kto sam nie przeżył,
kto nie był z nami.*

*(Fragment książki
I boję się snów
Wandy Półtawskiej,
nr obozowy 7709,
ofiary operacji
pseudomedycznych
przeprowadzanych
w Ravensbrück)*

FKL RAVENSBRÜCK OBÓZ KONCENTRACYJNY DLA KOBIET 1939–1945

Panele wystawy

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Scenariusz wystawy: Ewelina Małachowska
Koncepcja graficzna: werty Aleksandra Kasper-
-Mazanowicz
Projekt graficzny i okładki: Aleksandra Korol-Chudy,
Michał Karłowicz
Zawieszka Urszula Gierocińska, dr hab. Filip Musiał
Fotografia i dokumenty ze zbiorów: Muzeum
Martyrologii „Pod Zegarem”, Oddział Muzeum
Narodowego w Lublińcu, Muzeum Majaca Pamięci
i Pracy w Ravensbrück, Muzeum Holokaustu
w Waszyngtonie, Yad Vashem, Muzeum Narodowego
– Muzeum Historycznego w Gdańsku, Niemieckiej
Biblioteki Żydów, Kulturweg w Land, Biblioteki
Krajoznawczej – Biblioteki Narodowej Danii
i Biblioteki Uniwersyteckiej w Kopenhague, Agencji
Fotograficznej Forum, Polskiej Agencji Prasowej,
Mari Lorens, Eweliny Małachowskiej, Michała
Niewomara

Fotografia na stronie tytułowej: „Młocza”
autorstwa Włosa Lomonosowa, wspaniałokrytycy sztuki
FKL Ravensbrück, uwięziony w 1939 r. Szalka stojąca
na kilkumetrowym okucie zwrócona jest w stronę
Jasneja Scheweli i wspinaczka po drugiej stronie
murawiska i Furtensberg. Oni są jedyną sześcioro-
czką wziętą do obozu i zamieszkała w obózowym
krematorium (ze zbiorów Eweliny Małachowskiej)
Cytaty ze wspomnień wykorzystane na wystawie
pochodzą z książki Urszuli Winiarskiej, Zuryczyły
wrota, Gdańsk, 1985.

*Spróbuję to opisać,
choć właściwie nie wiem,
czy jest to możliwe.
Wydaje mi się,
że nie znajduję
odpowiednich słów –
tego nie może
zrozumieć nikt,
kto sam nie przeżył,
kto nie był z nami.*

*(Fragment książki
I boję się snów
Wandy Półtawskiej,
nr obozowy 7709,
opisy operacji
pseudomedycznych
przeprowadzanych
w Ravensbrück)*

FKL RAVENSBRÜCK OBÓZ KONCENTRACYJNY DLA KOBIET 1939–1945

HISTORIA OBOZU

Obóz koncentracyjny dla kobiet w Ravensbrück (FKL – Frauen-Konzentrationslager) założono w 1939 r. nad jeziorem Schwedt, 85 kilometrów od Berlina, 45 kilometrów od obozu Sachsenhausen, w pobliżu miasteczka Fürstenberg, w obrębie prywatnego majątku Heinricha Himmlera, szefa SS, Gestapo, niemieckiej policji i ministra spraw wewnętrznych III Rzeszy. Historię obozu można podzielić na cztery etapy:

I – do wybuchu II wojny światowej, gdy było to miejsce odosobnienia dla Niemek wrogo nastawionych do nazizmu;

II – od września 1939 r. do sierpnia 1944 r., kiedy stopniowo zapelniano obóz więźniarkami różnych narodowości;

III – od sierpnia 1944 r. do kwietnia 1945 r., gdy doszło do masowego napływu więźniarek z ewakuowanych obozów i powstańczej Warszawy – etap przeludnienia;

IV – ewakuacja i likwidacja obozu do wiosny 1945 r. Szacuje się, że przez obóz przeszło blisko 130 tys. więźniarek reprezentujących 27 narodowości. Największą grupę stanowiły Polki – było ich ok. 40 tys. Wszystkie więźniarki doświadczyły wyniszczających warunków, na które składały się m.in. reżimowa dyscyplina, nadmiernie ciężka i wyczerpująca praca, głód, zimno, brud, choroby, chaos i przeludnienie.

W 1944 r. do Ravensbrück napływały transporty z ewakuowanych obozów, m.in. z Auschwitz i z powstańczej Warszawy. Istniejące zabudowania nie były w stanie pomieścić tak dużej liczby nowych więźniarek. Kobiety włączono więc do wojskowego namiotu, w którym brakowało wody i jedzenia, nie było też toalet. Panowały smród i zaduch, a zimą dojmujący chłód. Na zewnątrz piętrzyły się nieczystości. Więźniarki były bezbronne wobec insektów i rozprzestrzeniających się chorób. Wśród osadzonych w namiocie były także matki z dziećmi i kobiety w ciąży. Zdjęcie wykonane z ukrycia, przedstawiające kobiety przywiezione do Ravensbrück po upadku powstania warszawskiego w 1944 r. (ze zbiorów Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie)

Więźniarki zwolnione z Ravensbrück podczas przekraczania granicy duńskiej na stacji Padborg w drodze do Szwecji (ze zbiorów Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

ZABUDOWANIA OBOZU

Początkowo obóz składał się z szesnastu bloków. W 1940 r. rękami więźniarek wybudowano m.in. komendanturę, osiedle dla SS-manów i aufseherek (nadzorczyń). W kolejnych latach obszar powiększył się trzykrotnie. Przejęto także kamry obóz dla młodzieży, tzw. Jugendlager-Uckermark, położony 1,5 kilometra od głównego lagru. Wzdłuż obozu biegła ul. Lagrowa z blokami i placem apelowym, obok którego znajdował się rewir (szpital obozowy). Z drugiej strony ulokowano pralnię oraz magazyny odzieżowy i żywnościowy. Na końcu ulicy stały blok karny (Strafblock), a za nim szwalnie i warsztaty pracy. W ich sąsiedztwie powstał oddzielny murem niewielki podobóz dla mężczyzn.

Do wiosny 1942 z każdej więźniarki dysponowała własnym miejscem na trzypiętrowym łóżku. Później na jedną przegród spały po dwie kobiety. W bloku przeznaczonym dla 270 osób zakwaterowano ok. 540 kobiet. W nowych blokach przeznaczonych dla 200 osób obozowo ok. 1-1,1 tys. więźniarek. Słótko autorstwa Marii Huguśkiej-Nasimann (ze zbiorów Stobala Nominant)

Plan obozu z 1945 r.
(ze zbiorów Muzeum Męstwa Pamięci i Przestrzegi Ravensbrück)

Osiedle mieszkalne dla SS-manów i aufseherek wybudowane przez więźniarki (zdjęcie ze zbiorów Yael Vasheny)

Początkowo dławiła o estetykę otoczenia, dlatego pierwsze łóżki mieszkalne były pomalowane na zielono, a teren przed nimi obsadzono kwitnącą na czerwono szafalą. W okresie przedłużenia zabudowania były już odtrąpane i brudne, a trawniki zanieczyszczone fekaliami. Przez dołowane dachy i okna wpadały do środka deszcz i śnieg. Ziemię z sufitów zwisały węzły łobu.

Widok na zabudowania obozowe i ul. Lagrową. Zdjęcie wykonane z windy budynku komendantury. Na pierwszym planie widoczny fragment dachu stajni garażowego, za nim komin kuchni dla więźniarek. Po lewej w rzędzie baraków widoczny budynek w kształcie litery H, w którym znajdował się szpital dla wędzonych, tzw. rewir (ze zbiorów Muzeum Męstwa Pamięci i Przestrzegi Ravensbrück)

WŁADZE OBOZOWE

Za całokształt spraw obozowych, zarówno więźniów, jak i załogi SS, odpowiedzialni byli komendanci obozów: Obersturmbannführer Otto Max Koegel (do marca 1942 r.) i Hauptsturmführer Fritz Suhren. Władzę nad więźniarkami sprawowała główna dozorczyńca, która stała na czele strażniczek obozowych. Te z kolei dowodziły blokowymi oraz dozorczyńcami poszczególnych komand roboczych. W skład załogi obozu wchodził także SS-mani, nadzorujący m.in. zakłady pracy czy pluton egzekucyjny, oraz lekarze i personel medyczny.

Johanna Langefeld (1908-1979), jedna z głównych dozorczyń w Ravensbrück. Była czarnoskóra, miała wąsiki, postawę nie miała skłonności sadystycznych. Jej wyjątką cechą było głowienie Polki. Arrestowana 20 grudnia 1945 r. Ona została nie przetrwała w kłopotliwym więzieniu przy Muzeum Żydów. Była przetrwała przez więźniarki i Ravensbrück zorganizowały w swojej komendzie jej ucieczkę. Otrzymała ją w Polsce prawdopodobnie do 1948 r. Zmarła w Anglii w 1979 r. (ze zbiorów Muzeum Miejsca Pamięci i Przestrogi Ravensbrück)

Sabin Niny, *Żołnierze*
ze zbiorów Muzeum Pamięci i Przestrogi
Muzeum Historycznego w Ciepłocie

Na stacji Fürstenberg oczekiwali nas nowi oprawcy – esesmanki w czarnych pelerynach z kapturami i przypiętą do pasa broń, w jednej ręce trzymały oznakę swej władzy – pejcz, w drugiej wilczura na smyczy. Pierwsze wrażenie to skojarzenie z nocnymi wampirami, nietoperzami, czyhajęcymi na naszą krew.

Wypowiedź Janny Kubickiej, nr obozowy 7019

Na początku do pracy w obozie w Ravensbrück skierowano 30 strażniczek. Pod koniec wojny było ich już ok. 330 – większość z nich odznaczała się bezwzględnością i sadystycznym traktowaniem więźniarek. PKL Ravensbrück był postrzegany jako „szkoła pracy” dla SS-mańskich załóg przyszłych obozów koncentracyjnych. Niektóre przeszkolone tu strażniczki „awansowano” do pracy, m.in. w Auschwitz-Birkenau. Na zdjęciu Heinrich Himmler, Otto Max Koegel i inni oficerowie przechodzą obok stojących w szeregu nadzorczyń, ok. 1941 r. (ze zbiorów Muzeum Miejsca Pamięci i Przestrogi Ravensbrück)

Opcje strony